

סנהדרין קב

משה שווערד

1. מרגליות הים

ב. ובעין אליהו פי' דסבר שבאמרו אפי' למפלה ע"ז היינו לצאת לחוץ לארץ כדאמרו לק' ביקש דוד לעבוד ע"ן ובמהרש"א שם

2. מרגליות הים

ג. דהא יהוא צדיקא רבה הוה שנאמר ויאמר ה' אל יהוא יען אשר הטובות לעשות הישר בעיני כו' ובתיב ויהוא לא שמר ללכת בתורת ה' אלהי ישראל בכל לבבו לא פר מכל חטאת ירבעם אשר החטיא את ישראל כו'. התאחדות שני החיפכים צדיקא רבה ולא סר מכל חטאת ירבעם אשר החטיא את ישראל נבין כאשר נתבונן להכיר את התקופה ההיא שעוד לא נשרש באומה התייחדות מקום המקדש לעבודת ה' ואיסור הבמות. שלכן אפי' בימי מלכי יהודה צדיקים אומר הכתוב שהבמות לא סרו. כאשר התחלקה הממשלה בין יהודה וישראל ע"פ גביא אמת אחיה השילוני נועץ ירבעם ודרש כי שוב הותרו הבמות. והמקדש אשר בירושלם אינו המרכז היחיד לשתי ממלכות ואין חיוב לעלות לרגל ירושלימה דוקא. אלא שמותר להקים מרכז מיוחד לעבודת ה' גם במלכות ישראל. והרי גם בתקופה מאוחרת הרבה בימי בית שני עוד היה אפשרות להקים בית חנוני מקדש במצרים בחשבם שהמקום אשר בחר ה' ריהודה זהו למרכז תושבי א"י אבל בחו"ל אשר ירחק מהם המקום לעלות ירושלם לא היה לפי דעתם איסור שחוט חוץ (הארכתי במק"א במיוחד על מקדש חוניו). כן ירבעם בזמנו אם היה בא לבדות תורה חדשה בטח שלא היו שבטי ישראל שומעים לו. אבל הוא אשר ידע לדרוש במאה ושלשה פנים דרש לחם שכיון שהסכים הנביא להתחלקות הממלכה אינם זקוקים למקדש אשר בירושלם ואינם כפופים לב"ד הירושלמי כי אם הוא וזקניו שנועץ עמם יכולים ליסד מקדש בארצם הם ולעבר שנים כחפצם [ראה מחקרי „החדש אשר ברה מלבר" בקובץ בית הכנסת (תל אביב תש"ח חוברת חשון, ושם חוברת תשרי ע' כ' הערה ב)] העם שראו חותמו של אחיה על הסכם חלוקת הארץ קבלו הסברתו [וכאמור זה היה הטעות שלא התנה מפורש שכל עניני התורה הקודש והמקדש אינם בשלטונו] והיה גם ממלכי ישראל שהלך אחר דעת ירבעם זו אם כי צדיקא רבה הוה.

3. ספר צדקת הצדיק - אות קעא

קעא) יש מקום מוכן לצער חס ושלום כמו שאמרו ז"ל בחלק (סנהדרין ק"ב.) בשכם מקום וכו' וכן זמן כמו שאמרו ז"ל (שם) עת וכו' וכו' שאמרו (תענית כ"ט ע"ב) בר ישראל דאית ליה דינא וכו' באב וכו' וכן בנפש כדרך שאמרו ז"ל (שם כ"ה.) בר' אלעזר בן פדת וטובא. ואיך יצויר זה שמוכן מתחילת בריאה לרע חס ושלום והלא מפי עליון לא תצא הרעות (איכה ג' ל"ח):

אבל באמת לשון חכמים מרפא שאמרו ז"ל מוכן לפורעניות לשון פירעון רק דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא (קידושין ל"ט ע"ב) רק פירעון העבירות אם לא שזכה לטעום מפרי מעשיו בעולם הזה או מאותן מצוות שיש להם פירות. ואותו הזמן מקום ונפש הוא מוכן לקבל פירעון מה שנשתכר. ומה דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא היינו משום דהקב"ה נותן מלא עומסו וכו' (סנהדרין ק'). ואי אפשר בעולם הזה לקבל רוב טובה שהוא כלל. ובאותו מקום זמן ונפש שנשפע הפירעון ושכרו של השם יתברך מצד ריבוי השפע נעשה חס

ושלום פורעניות לרע כידוע בסוד שבירתן של כלים זוהי מיתתן על ידי ריבוי האור וכן אמרו ז"ל (פרקי דר' אליעזר פרק ל"ד) על פסוק (שמות ל"ג כ') לא יראני הא בשעת מיתתן רואה:

4. שערים מצויינים בהלכה

מקום מזומן לפורענות. פי' במקום שנעשה
עבירה בכחו למשוך שיעשו עוד
עבירה שם, וכדתנן במס' אבות (פ"ד מ"ב)
עבירה גוררת עבירה, וכ"כ באלשיך (פ'
בהעלותך) דבמקום שעושים עבירות שורה שם
רוח הטומאה, ובזה"ק איתא דאסור לדור
בבית שהיו בו רשעים כי יחטא שם.

5. עיון יעקב (על עין יעקב) סנהדרין פרק יא - חלק דף קב עמוד א אות קצב

וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם תנא משום רבי יוסי עת היא מזומנת לפורענות. אף על גב דאין מזל לישראל היינו אם אין ישראל חוטאים אבל כשחוטאים השטן מקטרג בשעת הסכנה ופוקד עליהם עון זה עם עון הראשונים:

6. קובץ המאור כסלו תשע"ה - חנוכת הבית השלישי והקשר לחנוכה

חודש מרחשוון – פירוד

בדברי המדרש לא נתבאר מדוע נבחר חודש חשוון להיות החודש בו נשלמה מלאכת בנין הבית ראשון, ומדוע דווקא בו ייחנך הבית השלישי.

הנה במפרשים נמצא שהמרידה הראשונה במלכות בית דוד על ידי ירבעם בן נבט היתה בחודש חשוון. בספר אגרא דפרקא (אות קכ"א) ביאר ענין זה, וז"ל:

"אמר כבוד אדם"ו הרב הקדוש מה"ר מנחם מענדל צוק"ל, מן הדבר אשר הוא לפלא אשר עפ"י הרוב בגלותינו בין המלכיות כל התחדשות הגזירות מן המסים והארנוניות הוא ההתחלה בחדש מרחשוון, הגם שאינו התחלת השנה למספרם כנודע, ואמר שהוא להיות המרידה הראשונה במלכות ישראל מלכות בית דוד היה בחדש הזה, כי עשה ירבעם את החג בחדש השמיני החדש אשר בדה מלכו (מ"א י"ב וימליכו ירבעם וכו'), ע"כ נמשך מזה בעוה"ר שעבוד מלכיות אחרות, ע"כ זה החדש רישומו ניכר בהתחלת השנה לענין מסים ושעבודי המלכיות, עד אשר ירחם הש"י ובקשו את י"י אלקיהם ואת דוד מלכם ... ונ"ל דלרמז זה מזל מרחשוון עקר"ב בגי' ב"ן יש"י, ונרמז בתוכה (ויקרא כו כא) ויספתי עליכם וכו' שב"ע כחטאתיכם, רצ"ל כמו שחטאתם במרידה על ב"ן יש"י בגי' שב"ע, כמו כן בחדש שחטאתם הוא מזל עקר"ב יהיו גזירות המלכיות"

ובפרי צדיק (פר' בראשית - אות ט"ו), כתב רב צדוק הכהן, "ומן הסתם אינו רק לעונש רק שבו הזמן מסוגל לתקן זה", כלומר, שחודש חשוון הוא הזמן המסוגל לתקן את הפירוד שעשה ירבעם בישראל ואת המרידה שעשה במלכות בית דוד. ואף בבני יששכר (מאמרי חדש מרחשוון - מאמר א') ביאר בדרך זו, וז"ל:

"יצא לנו מכל זה, חינוך הבית המקווה ב"ב יהיה בחדש הזה מרחשוון ... שבחודש הזה היתה המרידה במלכות בית דוד וימליכו את ירבעם ... הנה לפי"ז תתבונן, להיות שחטאו ישראל ואמרו אז בחדש זה ראה ביתך דוד, על כן בעת התיקון ב"ב הנה ימלוך מלך בית דוד משיח צדקנו ויתחנך הבית במרחשוון ויתוקן העולם במלכות...בית המקווה במהרה בימינו נזכה לראותו יהיה חינוכו במרחשוון חדש המיוחס למנשה"

ובהמשך דבריו (שם) הסביר שענין זה קשור לטעם שמזל חודש חשון הוא עקרב, וז"ל:

"המליך אות נ' בריח וכו' וצר ביה עקרב בעולם (הוא המזל של חדש מרחשון), עקר"ב עק"ר ב', רמז עיקר בית המקווה יהיה בחדש הזה חינוכו, גם עקר"ב בגימ' דו"ד משי"ח, אשר בחדש מרחשון יהיה התיקון אשר פגמו ישראל באמרם אין לנו חלק בדוד וכו' ראה ביתך דוד, הנה יבקשו את י"י אלקיהם ואת דוד מלכם במהרה בימינו".

ומכל הנ"ל נראה, שדווקא חודש מרחשון, בו מרד ירבעם בן נבט במלכות בית דוד, הוא החודש בו עתיד הבית להתחנך, וזה יהיה לאחר שיתוקן הפירוד שנוצר מהמרידה במלכות בית דוד.

משיח בן יוסף ותיקון חטא המרידה במלכות בית דוד

בילקוט שמעוני (שמואל א' – פר' ח' – רמז ק"ו) הביא מדברי המדרש היאך יכולים כלל ישראל לתקן את חטאו של ירבעם בן נבט ואת הפילוג שנעשה למלכות בית דוד. וז"ל:

"ויאמר ה' אל שמואל שמע בקול העם. תני ר' שמעון בן יוחאי אומר לא אותך מאסו כי אותי מאסו וכו' בשלשה דברים עתידים למאוס, במלכות שמים, ובמלכות בית דוד, ובבנין בית המקדש, אימתי מאסו שלשתם בימי ירבעם, הדא הוא דכתיב ויען איש ישראל ויאמרו אין לנו חלק בדוד זו מלכות שמים, ולא נחלה בבן ישי זו מלכות בית דוד, איש לאהליו ישראל ולא לבית המקדש אל תקרי לאהליו אלא לאלקיו. א"ר סימון בבר מנסיא אין ישראל רואין סימן גאולה לעולם עד שיחזרו ויבקשו שלשתם, הדא הוא דכתיב אחר ישובו בני ישראל ובקשו את ה' אלקיהם זו מלכות שמים, ואת דוד מלכם זו מלכות בית דוד, ופחדו אל ה' ואל טובו זה בית המקדש"

דהיינו, שאין ישראל נגאלים עד שיבקשו מאת הקב"ה שיחזיר להם מלכות שמים, מלכות בית דוד, ואת בית המקדש.

ובשל"ה הקדוש (ספר בראשית - פרשת וישב מקץ ויגש תורה אור ט'), ביאר, שמלכות בית דוד עתידה לחזור ע"י שמשיח בן יוסף ילחם עבורה, וז"ל: "ויתוקן על ידי משיח בן יוסף, שילחם להחזיר המלוכה למשיח בן דוד", כלומר, שמשיח בן יוסף עצמו יאלץ להלחם עבור הקמת מלכות בית דוד. והדברים הנ"ל עולים עם מה שהעירו המפרשים שירבעם עצמו יתקן את חטאו, כי הוא היה ועתיד להיות משיח בן יוסף.

בדרך זו כתב בספר עמק המלך (שער ט"ז - פרק כ"ד), וז"ל: "וזהו סוד אומרים ז"ל שבקש הקב"ה לעשות רחבעם משיח, וירבעם יהיה לו למשנה".

ובהמשך דבריו (שער ה' פר' מ"ו) כתב:

"וירבעם המשנה מרד במלכות בית דוד... אמר הקב"ה לירבעם, חזור בך ואני ואתה ובן ישי נטייל בגן עדן, אמר, מי ילך בראש אמר לו הקב"ה, בן ישי ילך בראש, אמר אי הכי לא בעינא, ומי שיש לו עינים בראשו בין המאמר על מתכונתו. אבל לעתיד לבוא "יסרה קנאת אפרים וצוררי יהודה יכרתו אפרים לא יקנא את יהודה ויהודה לא יצור את אפרים" ולכן אומר הנביא 'והביטו אלי את אשר דקרו', כי הם הסכימו בדינו כי היה ירבעם מורד במלכות בית דוד, ומשיח בן יוסף יהיה נשמת ירבעם המשנה, שפרחה ממנו קודם שחטא ונסתלקה בנקיות".

ובמגלה עמוקות (ואתחנן - אופן קנח) כתב:

"ובזמן ירבעם כפרו ישראל בשלשה דברים, בה', ובמלכות בית דוד, ובבית המקדש כדאיתא בגמרא על פסוק (שמואל ב' כ א) אין לנו חלק בדוד... באותו עת שתהיה רב שיקויים ויתא ראשי עם (דברים לג כא). אז יתוקן גם כן ירבעם ויהיה משיח בן יוסף, כי ר"ת של 'מלך' בהתאסף 'ראשי' עם 'יחד' (שם שם דברים לג ה), הוא ירבע"ם, כי באותו פעם יבא ויתוקן בניצוץ שלו של קדושה, ואז יקויים שלם ישלם המבעיר (שמות כ"ב ה), אותיות מבעי"ר הוא ירבע"ם"

ולפי הדברים הנ"ל, כדי לתקן את הפירוד שנעשה במלכות בית דוד צריכים ישראל לבקש שלשה דברים והם: מלכות שמים, מלכות בית דוד, ובית המקדש. השליח שנועד להוציא לפועל את הקמת מלכות בית דוד ואת תיקון הפירוד הינו משיח בן יוסף שהוא ירבעם בן נבט בעצמו. תיקון זה עתיד להסתיים בחודש חשון בחנוכת הבית השלישי.

7. ערוך לנר מסכת סנהדרין דף קב עמוד א

בגמרא מלמד שחדשו דברים שלא שמעה און מעולם. לשון זה צריך ביאור דה"ל שלא אמרם אדם מעולם ונ"ל ע"פ מה דאיתא בשמות רבה כי כל מה שהחכמים עתידים לחדש הכל קבלו נפשותם ממה ששמעו בהר סיני ולכן הכא דקאמר שמלה חדשה שחדשו דברים אף שהם לא חדשו רק שמעו מסיני ע"ז קאמר דברים שלא שמעה און מעולם פירוש שהיו חכמים גדולים כ"כ עד שחדשו דברים שלא שמעו באזנם מסיני אלא שחדשום בחכמתם באמת:

8. מהרש"א על סנהדרין דף קב/א

ואמר שכל ת"ח דומין לפניהם כעשבי כו'. לפי שגדולי התורה נדמו לארזי הלבנון וקטנים שלפניהם דומין לעשבי השדה שהוא נמוך לפני הארזים:

9. שערים מצויינים בהלכה

אין לך כל פורענות ופורענות שכאה לעולם שאין בה כו' של עגל הראשון. פרש"י שאין פורענות באה על ישראל שאין בה קצת מפרעון עון העגל. כתב הדרישה (אהע"ז סי' כה) דהא דאמרינן במס' ב"ב (קסה.) רובן בגזל ומיעוטן בעריות והכל בלשון הרע, דסימן על זה הוא עג"ל ר"ת עריות גזל לשון הרע, ועל זה רמזו חז"ל שאין פורענות באה על ישראל שאין בה עון העגל, רוצה לומר שאין בה עון עריות גזל ולשון הרע שסימן עגל.

10. ערוך לנר מסכת סנהדרין דף קב עמוד א

בגמרא מלמד שתפס הקדוש ברוך הוא לירבעם בבגדו. יש לפרש ע"פ מה דאמרינן לעיל והוא מתכסה בשמלה חדשה מה שמלה חדשה אין בו דופי אף תורתו של ירבעם לא היה בו דופי וכן מלמד שחדשו דברים הרי שכינה התורה בלשון שמלה כמש"א שמלה לכה קצין תהיה לנו שנדרש על ת"ח ואמרינן בגמרא אם פגע בך מנוול זה משכהו לביהמ"ד מפני שהתורה מצילתו מחטא והיינו דקאמר אחר הדבר הזה מלמד שתפס הקדוש ברוך הוא לירבעם בבגדו פירוש שדריש דבר מלשון דבור בתורה ואמר אחר שלמד תורה הרבה והיה להקב"ה בקדושתו עוד קצת אחיזה בו להחזירו למוטב מצד בגדו דהיינו תורתו ואעפ"כ לא שב מפני גסות רוח שהיה בו. ובמה דאמר ומי בראש ג"כ י"ל דהא הקדוש ברוך הוא כבר אמר לו אני ואתה ובן ישי הרי שהקדים אותו לבן ישי וביותר י"ל למה דהקב"ה באמת אמר לו אח"כ בן ישי בראש גם מאי האי ומי בראש דקאמר ירבעם ונ"ל דלעיל (צט א) מייתי ב' מימרות האחד מימרא דרחב"א אמר ר"י דכל הנביאים לא נתנבאו רק לבעלי תשובה אבל צדיקים גמורים עין לא ראתה אלהים זולתך והב' מימרא דר"א דבמקום שבעלי תשובה עומדים אין

צדיקים גמורים יכולים לעמוד וקאמר בש"ס דפליגי אהדדי. אכן י"ל קצת דלא פליגי ע"פ מה דמקשה בפרק יוה"כ דחד אמר ב"ת זדונות נעשה להם כשגגות וחד אמר נעשה להם כזכיות ואהא קאמר דל"ק כאן בתשובה מאהבה כאן בתשובה מיראה וה"נ י"ל הך חילוקא לענין הנך מימרות דבתשובה מאהבה כיון שזדונות נעשות להם כזכיות א"כ העונות רבות שעשו כולם נעשו זכיות והמצות שלהם ג"כ קיימין א"כ ודאי עדיפי מצדיקים שיש להם ג"כ עונות ובפרט כי להם נחשבות אפילו שגגות כזדונות דהקב"ה מדקדק עם צדיקיו כחוט השערה אבל בב"ת מיראה שלהם עדיין נשארות שגגות רבות גריעי מצדיקי ולהם נאמרו נביאות הנביאים והיינו דקאמר שתפסו הקדוש ברוך הוא בבגדו וא"ל חזור בך פירוש בלי טעם אהבת השכר ויראת העונש אלא מכח תורתו ואהבת השם ואז יהיה ב"ת מאהבה ועדיף מבן ישי שהוא צדיק גמור ולכן ואתה ובן ישי נטייל בג"ע הוא קודם לבן ישי אבל הוא שאל ומי בראש הרי שלא רצה לשוב מאהבה רק אם יצמח לו שכר שיהיה בראש וא"כ אינו ב"ת מאהבה ולכן קאמר ליה הקדוש ברוך הוא בן ישי בראש ולכן אמר ליה לא בעינא:

11. אילת השחר מסכת סנהדרין דף קב עמוד א

אחרי שתפסו הקדוש ברוך הוא לירבעם בבגדו ואמר לו חזור בך ואני ואתה ובן ישי נטייל בגן עדן. לכאורה מדרגה זאת הא יש רק בתשובה מאהבה, וכיון שיחזור כדי להיות עם בן ישי בגן עדן הא אין זה תשובה מאהבה, ואיך יוכל להיות עם בן ישי בגן עדן כיון שאין עושה תשובה מאהבה מאחר דכבר עשה עבירות כ"כ חמורות להחטיא את הרבים בעון ע"ז, ע"כ כדי שיהא לו גן עדן צריך שלא רק ימחלו עונותיו. וע"כ צ"ל דכאן רצה הקדוש ברוך הוא שיעשה תשובה אפילו שיתן לו ע"ז מה שלא מגיע עפ"י דין העיקר שיחזור, וכמו דאמרין וחנותי את אשר אחון אף על פי שלא מגיע לו.

12. שערים מצויינים בהלכה

קודם לבן ישי, (ב) נטייל אני, ואתה לפני, ובן ישי לפניך, נמצא בן ישי קודם, ולכן שאל מי בראש, והשיב לו הקב"ה בן ישי בראש שכוונת דברי כאופן השני, שכך מדתו של הקב"ה להושיב הצדיק ולהוליכו לפניו כדאיתא בפתיחתא למדרש איכה (סי' כד) שהמלאכים הלכו אחרי הקב"ה וירמיה לפניו כו'. ובדברי שאל מפרש עפ"י מה שאמרו (שבועות כ:): זכור ושמו בדבור אחד נאמרו מה שאין הפה יכול לדבר כו', ולפ"ז בהקב"ה לא שייך קדימה, שהקב"ה אמר הכל כבת אחת אני ואתה ובן ישי, ולכן שאל מי בראש שאין יכול להכיר מי בראש.

א"ל מי בראש. הקשו המפרשים הא הקב"ה אמר לו אני ואתה ובן ישי, וא"כ למה שאל מי בראש, ומפרש בענף יוסף דנוכל לפרש בדברי הקב"ה ב' אופנים, (א) נטייל אני קודם ואתה אחרי ואחריך בן ישי, וא"כ ירבעם

13. מרגליות הים

יט. בן ישי בראש. לכאורה יש פה גריעותא אשר לא נקרא בשם עצמו אך בן ישי ראה לעיל פ"ב א אות כו אמנם בס' מצודת דוד העיר שזהו כמ"ש לעיל במעשה דריב"ל שקרא לו הקב"ה "בר לואי" ואמר לו אליהו הבטיח לך ולאביך לעלמא דאתי, וברש"י שאם היה רשע לא היה מזכירו, וה"נ רמז הקב"ה לירבעם בקראו את דוד "בן ישי" על צדקת אבי דוד בעוד שאבי ירבעם רשע היה כדאמרו לעיל הוא נבט הוא מיכה, וא"כ הוא צדיק בן צדיק בעוד שאתה בנו של רשע וא"כ בדין הוא שכן ישי קודם.

14. ספר שיחות מוסר [תשלוב:כט רדיפת הכבוד]

א"י בסנהדרין (קב) "תפסו הקב"ה לירבעם בבגדו, א"ל, חזור בך ואני ואתה
ובן ישי נטייל בג"ע. א"ל, מי בראש. א"ל בן ישי בראש. א"ל אי הכי לא בעינא.
וכ' מסלת ישרים (סוף פ"א) שיצר הכבוד שולט על האדם יותר מכל התשוקות
והחמדות שבעולם. ויכול האדם לכבוש את יצרו על הממוץ ועל שאר ההנאות, אבל
יקשה עליו מאד לותר על כבודו. כי איך יסבול ויראה את עצמו פחות מזולתו, ועל
זאת נכשלו רבים ונאבדו. כמו ירבעם בן נבט שלא נטרד מהעוה"ב אלא בעבור הכבוד.

פשוט.

והרי ירבעם בן נבט אף הוא איכד את חייו הנצחיים בגלל הרדיפה אחר הכבוד
מדאמר לו הקב"ה לירבעם "חזור בך ואני ואתה ובן ישי נטייל בג"ע". בודאי ה'י'
ירבעם ראוי והגון לכך. ולא עוד אלא מלשון "ואני ואתה ובן ישי" משמע שיה'י'
ירבעם בראש. אלא שירבעם בלהיטותו אחר הכבוד ה'י' חפץ לשמוע באזניו כי הוא
יה'י' בראש. על כן שאל "מי בראש" וע"י שאלה זו נתקטן ירבעם. כי"הרודף אחר הכבוד
הכבוד בורח ממנו". והשיב לו הקב"ה "בן ישי בראש" וכאן הגיעה תאוותו לכבוד עד
לדידו סירוף דעת גמור ואמר "אי הכי לא בעינא". ומוטב לו לירד לבאר שחת מלראות
את עצמו פחות מזולתו. וכמו"ש ה"מסלת ישרים".
ואמנם מעשים בכל יום שיאכד אדם ח"ו טובה הרבה בגלל ה"כבוד" והוא המפסיד
העיקרי לכן הישיבה מלעלות במעלות התורה. כי פעם הוא נמנע מלשאול מחברו את
הדבר הקשה עליו שמא יתמעט כבודו. ופעם הוא חושש לבקש את חברו ללמוד בחברותא
יחד כי אינו לפי כבודו. וכך הוא מפסיד נצחיות על חשבונות של הבל ובלימה.
ובל יחשוב אדם כי אין צורך להתאמץ ולעקור מן השורש מדה זו. כי מהר יבואו
ימי הזקנה ואז ממילא תחלוף לה המדה המגונה הזו ואיננה. כי טעות גדולה היא
לחשוב כך. וכידוע ממעשה שה'י' בימי הגרי"ל זצ"ל שנתקיימה אסיפה של חכמים וגדולים
ונחלקו הדעות באיזה ענין. קם אחד זקן ונשוא פנים ואמר, דעו נא רבותי הן כבר
זקנתי ושבתי ואין פני לרדיפת הכבוד על כן קבלו דעתי כי היא האמת הטהורה מכל
רוב. מיד קם הגרי"ל חסמן זצ"ל על רגליו ואמר אני מוחה על דברי הרב הלז כי אין
בפיהו נכונה. באמרו כי זקן הוא ובטלה הימנו תאות הכבוד. אלא נהפוך הוא, ומי
שרדף אחר הכבוד בנעוריו מעט, ירדוף בזקנתו הרבה.
וכדבריו כן הוא. שכידוע בשעה שנחלש אצל האדם אחד החושים, מיד יתחזק
ויתאמץ בו חוש אחר. וכן לעת זקנה בעת רפיון הרצונות והתאוות אז תגבר ותתחזק
בקרב רדיפת הכבוד.
ראי ברורה לכך אנו מוצאים אצל זמרי בן סלוא. שה'י' בן מאתיים וחמשים שנה
באותו מעשה. (מהרש"א סנהדרין פ"ב ב') וה'י' מיוצאי מצרים ונשיא שבט שמעון.

בכל הנאות העוה"ז כיון שנהנה אדם מהם עד גבול מסוים הריהו שבע. ושוב
אין לו בית קבול לקבל תוספת. לא כן תאות הכבוד. שאין בה ממש ולא שייכא בה
שביעה. וכמי שממלא רוח בחפניו.

15. מרגליות הים

א. כיון דאיתפח הדור קא דרש. הגחיד"א מביא בס' מראית העין כ' לתיקון נפשותיהם קא עביד כמו שאמר העיר וקדיש מהר"ר אלעזר נחמן פואה ז"ל [במדרש בחידוש להגדש"פ פסקא מתחילה עובדי ע"ז היו אבותינו כו'] דכשם שלזכות אמרו שפתותיו דובבות כך כשמשפירים בגנות הרשע מצטער וכזה יש לו כפרה, ולזה אמרו רז"ל ג' מלכים אין להם חלק וכו' וכדומה כי בדברים האלה יהיה להם כפרה, וראה בס' פני דוד מהגחיד"א ר"פ מסעי.

16. שערים מצויינים בהלכה

שם ע"ב מהיכא דקרים בישולא. [פרש"י ממקום שנקרמין פניה של פת בתנור, דהיינו מלמעלה או מסביבות הפת או משוליו כו', לישנא אחרינא מהיכא דגמר בישולא ממקום שהלחם אפוי יפה כו'.] ועי' ברא"ש במס' ברכות (פ"ז סי' טז) שכתב כלשון אחרון ברש"י, וכדבצע איבעי ליה למיבצע מהיכא דבשיל שפיר. ועי"ש בדברי חמודות (אות לז). וכ"כ הטור (או"ח ריש סי' קסז) במקום שנאפה היטב. ובהגה"מ (ברכות פ"ז אות ג) כתב בשם ספר המצות, שיש לבצוע מצד התחתון של פת ששם נתבשל תחילה, בהרבקו בתנור חם, וכך נוהגין בצרפת, אבל באשכנז נוהגין לבצוע בצד עליון ששם מתבשל תחילה, והר"ם היה חותך חתך אחד משני הצדדין לצאת ידי כולם. [ובשו"ע (שם ס"א) פסק, בוצע הפת במקום שנאפה היטב. וכתב הרמ"א ובפת דידן יש לבצוע בצד הפת, ויחתוך מעט בצד העליון והתחתון. ועי"ש במ"ב וביאור הלכה.]

17. ספר נצח ישראל - פרק ג

יש לשאול, אחר שהתבאר הטעם למה נמצא בישראל יותר היצר לחטא, אבל יש לתת סבה למה היה נמצא חטא העבודה זרה יותר משאר חטאים. ובפרק חלק (סנהדרין קב ע"ב) רב אשי ורוצה לומר, כי רב אשי היה סובר כי היו טועים אחר העבודה זרה, ולא היה הדבר הזה משום יצרם הרע שהיה גובר בהם, רק בשביל שלא היו חכמים כל כך, ולכך טעו אחר העבודה זרה. והשיב לו, כי דבר זה אינו, כי חכמים היו, רק בשביל שהיה היצר גובר בהם היו עובדים עבודה זרה. ואילו היה הוא באותו דור היה רץ אחריה, והוי נקיט בשיפולא גלימא. כי כאשר החוטא הוא חכם, ויודע שהוא חוטא, רק שהוא אינו יכול למשול על יצרו, הוא חפץ ואוהב שיבוא לו מונע עד שלא יוכל לחטוא. אבל הסכל, אדרבא, אם יבא לו מניעה - מסיר הוא המניעה, כי אינו יודע כמה גדול חטאו. לכך אמר אילו הוית התם, לא היית עושה כמו שעושה החכם שהוא חפץ שיבוא לו מניעה אל החטא, אבל אתה אם היה בא לך מניעה, כמו הגלימא שהיה מעכב עליך שלא לרוץ אחר העבודה זרה, נקיטת אותו בשניך כדי שלא יעכב עליך לרוץ אחר עבודה זרה, כי אין אתה חכם כל כך כמו באותו דור. שהם בודאי היו חפצים שיבוא להם מעכב שלא יחטאו, כי ידעו כמה גדול החטא. אבל אתה לא חכימת כולי האי, והיית נקיטת בשפולי גלימך שלא יעכב עליך מונע מן החוץ, והיית רץ אחר העבירה, הוא העבודה זרה. ומזה תדע כי חכמים גדולים היו, רק בשביל שהיה יצרם מושל בהם. ויש לדקדק, שאמר לו 'מאחר דחכימת כולי האי', וכי חכמה גדולה יש בזה שאמר לו מהיכן שרו המוציא. ונראה, כי מפני שהיה רב אשי סובר שהיו הראשונים טועים אחר העבודה זרה מחמת שהיו אומרים כי ההתחלה אי

אפשר שתהיה אחת, שאם היה ההתחלה אחת איך יבוא מזה רבוי בעולם. וכבר הסכימו על זה איזה חוקרים
בחכמתם כי מן דבר שהוא אחד, לא יבוא רק אחד. כי הרבוי, אשר יש בו דברים מחולקים, איך יושפע זה, מדבר שהוא אחד, דברים שהם
מתחלפים. כמו שאי אפשר שיושפע מן האש דבר שהוא חלופו, רק האש פועל חמימות, והמים פועלים קרירות, ולא תמצא שיהיה דבר אחד פועל שני דברים מתחלפים,
כך אי אפשר שיבואו דברים מתחלפים מן אשר הוא אחד:

...

ומפני כי רב אשי חשב כי הדורות שהיו עובדים עבודה זרה היה זה מפני שלא היו יודעים איך יושפע מן השם
יתברך - שהוא אחד - הרבוי, ולכך היו חושבים כי אין ההתחלה אחת, ולכך עבדו עבודה זרה. והשיב לו מנשה
שאינו כך. ולפיכך אמר מהיכן שרית המוציא. ולא ידע, והשיב לו מהיכן דקרים בשולו. דמאחר שמברך 'המוציא
לחם מן הארץ', ויש בלחם ראשית, והיינו אותו שקרם בשולו, הוא ראשית, יש לו לברך על זה 'המוציא', מפני
שהוא ראשית והוא עיקר, ולכך יש לו לברך עליו 'המוציא לחם מן הארץ'. ובוזה הראה לו כי ידע תירוץ הקושיא
איך יבוא הרבוי מאתו יתברך, דודאי הרבוי בא על ידי ראשית. לכך אין לומר כי לכך היו עובדים עבודה זרה מפני
שהיו אומרים כי מן אשר הוא אחד לא יבוא הרבוי, כי יודעים דבר זה, כי מן האחד יבוא הרבוי, כמו שאמרנו.
ולפיכך אמר, מאחר דחכמיתו כולי האי, וידעת(ו) סבת השתלשלות הרבוי, למה פלחתו לעבודה זרה. ואמר ליה
אילו הוית התם היה אצלך הטעות יותר, שהרי היה בכ היצר הרע, ולכך נקיטת בשפולי גלימך בשינך לבטל המונע,
ורקית בתרה, כמו שמבואר למעלה, והכל מבואר היטיב:

18. דף על הדף מסכת סנהדרין דף קב עמוד ב

בגמ': אתא מנשה איתחזי ל'י' בחלמ' כו' מהיכא בעית למי שרא המוציא כו' מהיכא דקרים בישולא א"ל מאחר
דחכמיתו כולי האי מ"ט קא פלחיתו לע"ז כו'.

ביערות דבש (ח"א דרוש י"א) מבאר שמהאי טעמא יש לברך אהאי דקדים בישולא, לפי שלפני חטא עץ
הדעת היו כל המאכלים מוכנים מצד עצמם, כמו לעתיד לבא שעתידיה הארץ שתוציא גלוסקאות וכלי
מילת, וע"י חטא עץ הדעת, הנחש שלח את ארסו וזה פעפע בכל הצומח, וכח האש הוא זה שמוציא מיד
ארס הנחש, כמו דקיי"ל דבשר צלי אין בו משום גילוי, והטעם ד - הנחש כוחו הוא כח ה"עפר", לכן כח ה"אש"
שהוא היפוך מזה בד' היסודות "אש רוח מים עפר", מוציא וגובר עליו, לכן מברכים אהיכא דקדים בישולא,
שמיהר לצאת מכוחו של הסט"א.

זה רמז מנשה בחלמו, שמה שחטאו בע"ז, לא ה' מחולשת שכלם הבנתם, דאדרבה נשמות גדולות וגבוהות היו
אז, שהרי בחטא עץ הדעת נפלו כל הנשמות תחת רשות הסט"א, וכל הקודם לצאת מרשותו וחלקו, נשמה גבוהה
יותר היא, שאינו דומה השוקע בצואה לשעה לשוקע ליום, וא"כ מנשה היתה לו נשמה גבוהה עד למאוד, אלא
שמשום שכל שגדול מחבירו יצרו גדול ממנו, לכן ה' אז כזה תאווה לעבוד עבודה זרה.

19. בן יהוידע על סנהדרין דף קב/ב

הוות נקיט בשפולי גלימא בשינך ורהטת אבתרה. נ"ל בס"ד מה שאמר לו לשון זה דשפולי גלימא הוא כי
החיצונים נאחזים בשפולי הבגדים כאשר נאחזים ברגלים יותר משאר הגוף בסוד מה שאמרו רז"ל הני
ברכי דרבנן דשלהי מנייהו הוי, ולכן מנהג ישראל לנער שפולי הגלימא אחר ברכת הלבנה, כי בקנאת
החיצונים בברכה זו יבואו בסוף הברכה להתאחז בשפולי גלימא, כי שם מקום אחיזתם, לכך מנערים הגלימא
לדחות אותם, וכן נמי מנערים שפולי הגלימא בסדר התשליך לעשות פועל דמיוני להשלכת העונות
והקטגוריים לתהומא רבא, וכאן אמר לו אי הוית התם הוות נקיט באותם כוחות החיצונים ורץ לעבודה זרה, כי
מאחר שהיית תפיס בידם הייתם דבוקים זה בזה והיו מושכים אותך ומריצים אותך:

20. מרגליות הים

ח. ומנלן דלא אתי לעלמא דאתי כו'. בסה"ק הקשה כיון
דארי קלות שעשה אחאב כחמורות שעשה ירבעם. ואחרי שבירבעם
כבר לימד דלא אתא לעלמא דאתי א"כ כ"ש אחאב. וי"ל דמה לירבעם
שכן היה תחילה לקלקלה מהדין להתמיר ענינו. ועוד דאמרינן לק'
דאחאב היה מהנה ת"ח מנכסיו וכיפר לו מחצת, ולזה שאלו מנלן.

21. מרגליות הים

יך. אלא אחאב וזרתן בממונו היה ומתוך שהחנח ת"ח מנכסיו כיפרו לו מחצתה. משמע שמצוה מגינה ומצלה לכפר עונות והנה באבות פ"ד מכ"ב שנינו ברוך הוא שאין לפניו לא עולה ולא שכהה ולא משא פנים ולא מקח שוחד כו'. וכתב הרמב"ם בפיהמ"ש אין ענינו שלא יקח שוחד להטות דין כי זה מן השטות שירוחק מן השי"ת מה שלא יצויר ואף לא ידומה כי איך יצויר לו שוחד, ומה ענין השוחד, אבל ענינו שלא יקח שוחד הטובות. כשיעשה אדם טובות ורעה אחת לא ימחול השי"ת עבירה ההיא לרוב טובותיו ויחסר לו מאלף טובותיו טובה אחת או יותר, אבל יענש על זאת הרעה האחת ויגמלוהו על הטובות ההם כולם, וכן כתב הרמב"ן בפ' עקב שם י' ט"ז, ומבואר בספרי פ' וזאת הברכה פס' יחי ראובן במעשה יוסף ואל ימות במעשה בלחה, רחב"ג אומר אין מחליפין לא זכות בחובה ולא חובה בזכות חוץ משל ראובן ושל דוד כו', וחכמים אומרים לעולם אין מחליפין אלא גותנים מתן שכר על המצות ועונשין על העבירות, ומה ת"ל יחי ראובן ואל ימות שעשה תשובה כו', וכן אמרו במדרש שוחר טוב פ' ס"ב כי אחת תשלם לאיש כמעשהו כו' יש לך אדם שיש בו עשר מצות ועשר עבירות א"כ יצאו אלו באלה אבל הקב"ה אינו עושה כן אלא בתחילה גובה ממנו עונותיו ואח"כ נותן לו שכרו על מצות. וכן במדרש משלי פ"א יד לך לא ינקה רע, בא וראה שתים ידים יש לו לאדם אסגונב באחת ונותן צדקה באחרת לא ינקה כו', ולפ"ז מה שאה"כ (דניאל א' כ"ד) חטיין

טז. אמנם במדרש שמואל חכא מביא בשם ר"י נ' שושן לתמוה על הרמב"ם שהרי אמרו ז"ל [סוטה כ"א א] עבירה מכבה מצוה כו', ואם העבירה מכבה את המצוה כ"ש שראוי שהמצוה תכבה את העבירה.

יז. ומצינו הרבה מצות שמכפרות כצדקה [ראה בבא בתרא ט'], תורה [מנחות ק"י], שלחנו של אדם [ברכות נ"ה], ואמרו בשבת קי"ח ב כל המשמר שבת כהלכתו אפי' עובד ע"ז כדור אנוש מוחלין לו כו', וע' בס' חסידים סי' תר"ה מי שמת ורובו עבירות יורש גהינם ואינו נוטל שכר כלל על זכויותיו אלא פוחתין לו מן הפורעניות כשיעורו, ובתשובות מהר"מ בר ברוך מרוטנבורג ס"ס תתרכ"ב

22. מרגליות הים

יט. צא ועשה כן כו'. ביד רמה כ' אי קשיא לך כיון דלאו שפיר עביד היכי א"ל קב"ה עשה כן, לא תקשי לך שהרי מדת הדין היתה נותנת להכשיל את נביאי השקר כדכתיב כי מנסה ה"א אתכם כו', ובחמור"ח הביא מדארז"ל כל שחבירו נענש על ידו אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה שכן מצינו בנבות וכו' מאחר שהיה רשע גלגלו חובה על ידו וזה שאמרו לו צא, וכן אמרו שנענש דוד על שנטרד דואג האדומי על ידו כו', ויש בכאן מקום שאלה מאחר שחבירו חטא וראוי ליענש על ידו למה זה לוקה עליו שאין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה וכן מה חטא היה לדוד על שנטרד דואג שאין

לו חלק לעוה"ב הרי הוא גרם לעצמו שהלשיק את דוד, וכן מה חטא יש בהריגת נוב עיר הכהנים ובהריגת שאול ובניו הרי הם גרמו לעצמם ואין לדוד בכל זה עון אשר חטא. ונראה טעם הדבר לפי שהיה לו למחול על צערו ושלא להתרעם כלל שכן דרך החסידים לומר מעולם לא עלתה קללת חברי עמי למיטתי כלומר שהיו אומרים טרם ישכבון מחול לו למי שציער אותי, ואמרו נושא עון למי שעובר על פשע הלכך מאחר שאינן מוחלין ומתרעמין ראויין הן ללקות. כללים.

א. בן יהוידע על סנהדרין דף קב/א

ואף אחיה השילוני טעה וחתם. הנה חלילה לחשוב על אותו צדיק שזכה לנבואה עצומה שהיא מדרגה שניה למדרגת משה רבנו ע"ה שלא זכה אחר כמוהו שיטעה בטעות שטעו בו המון העם שחשבו לעבוד ע"ז כפשוטה, אך רק חשבו דלנסותם בא ולא לעבוד ממש דבאמת גם על כהאי גונא אסור לחתום. אך נ"ל בס"ד שטעה לפרש האי עבודה זרה אינו ר"ל עבודת פסל אלא עבודה שהיא שמוש ומלאכה שהיא זרה ממנו שאינה לפי כבודו, ... וגם כאן פירש ירבעם דבר זה לפני אחיה השילוני ע"ה כך אפילו למפלח עבודה זרה ר"ל אפילו שיגזור עליהם לעבוד בעבודת המלך עבודה שהיא זרה מכם ואינה לפי כבודם בלשון הזה כתב בשטר הקבלה לעבוד עבודה זרה ולא כתב למפלח לעבודת כוכבים, והוא פירש דבר זה לפני אחיה השילוני ע"ה כאשר כתבנו, אך להמון העם פירש להם למפלח לעבודת כוכבים ורק לצדיק שהוא מעכב בדבר זה אומר לו הרשע ח"ו אין כונתו למפלח ממש אלא לנסות אתכם מתכוון:

ודע דעם כל זה מאחר שיצא תקלה ומכשול מכח חתימתו נתגלגל ברשב"י וסבל צער מערה י"ג שנים וכמ"ש המקובלים ז"ל והביא דבריהם הרב פתח עינים ז"ל ע"ש, ונ"ל בס"ד לכן נקרא בן יוחאי שבשם יוחאי רמזו אחיה, שאם תשבר אות וא"ו של יוחאי לעשותו ב' אותיות א"ה אז יוחאי יהיה אי אחיה, דאיתא במדרש רבא פרשת לך לך על פסוק [ישעיה מ"א ה'] ראו איים ויראו דאיים כינוי לבני אדם, וא"כ אדם מסויים נקרא אי, וזהו אי אחיה, **וסבל צער מערה י"ג שנים כמנין אחד לתקן גרמא שהיה מסיבתו בעבודה זרה שפגמו באחד** ולכן בחר רשב"י מקום בגן עדן התחתון ששם מושב הנפש עם אחיה הע"ה, ובזה מובן הטעם שבתחלת אדרא רבא קדישא, פתח ר' שמעון ואמר ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה כי הוא בא לתקן המכשול שנעשה בזה, יהי רצון זכות אחיה הע"ה, וזכות רשב"י יגיניו בעדינו אכ"ר:

ב. עיון יעקב (על עין יעקב) סנהדרין פרק יא - חלק דף קב עמוד א אות קצג

כאילו גוזל להקב"ה וכנסת ישראל. פרש"י שנקרא גזל להקב"ה שנאמר לה' הארץ ומלואה וגם הוא גוזל לכנסת ישראל כיון שהוא אין מברך אין יכולין לענות אמן וגדול העונה אמן כדאי' בשבת דף קי"ט דכל העונה אמן בכל כחו קורעין לו גז' דאפי' יש בו שמץ ע"א מוחלין לו וכיון שהוא מונע רבים ממצוה נקרא חוטא ומחטיא רבים שנענשו בעון ע"א להכי מדמה אותו לירבעם שמנע רבים ממצות עלייה לרגל וחטא והחטיא את רבים בע"א:

ג. ספר שיחות מוסר [תשלג: האור וחושך באדם]

נתבאר למעלה כי גם במקום שיש באדם "אור" גדול, כ"נר ד' נשמת אדם", אינו בהכרח שיגרש האור הזה את ה"חושך" המצוי אף הוא באדם, אלא שניהם, האור והחושך, משמשים בערבובייה, ומזה נובעים כל הסתירות הגדולות שבמעשי האדם, מצד אחד מודרכת הנהגתו ע"י ה"אור" הגדול שבו, ולאידך גיסא גם ע"י ה"חושך" שבו. ומהלך הדברים הוא מצד שאין החושך שבאדם נובע אך ורק מן העדר האור, שאילו היה הדבר כן היה האור שבו מגרש את החושך שהיה בו, אלא החושך אף הוא בריאה של חושך, ולכן פעמים יש שהחושך מתקיים אצל האדם, אע"פ שהאור שבו גדול עד מאד. ה"חושך" המצוי באדם הינו בדוגמת החושך שבבריאה, שמלבד שהעדר האור הוא מצב של חושך, הנה ידוע שיש גם בריאה של חושך. וכמו שאמר הכתוב: יוצר אור ובורא

ועפ"ז נבין מה שמצינו פעמים שהאדם רואה את האמת ראה ברורה, ואעפ"כ מורד בה ונשאר בשקר. כמו שמצינו אצל ירבעם בן נבט, שהיה עומד על המזבח להקטיר לע"ז, וכשבא הנביא והוכיחו, "וישלח ירבעם את ידו מעל המזבח לאמור תפשוהו, ותיבש ידו אשר שלח עליו, ולא יכול להשיבה אליו, והמזבח נקרע וישפך הדשן וגו' כמופת אשר נתן איש האלוקים בדבר ה', ויען המלך ויאמר אל איש האלוקים, חל נא את פני ה' אלוקיך והתפלל בעדי, ותשוב ידי אלי וגו'", (מלכים א' י"ג ד'-ו'). הנה ראה ירבעם איך דבר ה' מתקיים, שהמזבח שהקטיר בו לע"ז נקרע ונשפך הדשן, ואף הרגיש בגופו שנענש על שביקש לפגוע בנביא ה', ויכשה ידו, ולא היתה לו ברירה אלא לבקש מהנביא שיתפלל אל ה', ולכאורה היה צריך להתחרט אז מדרכו הרעה, לעזוב את אליליו ולשוב לעבוד את ה' לבדו, אך באותה בקשה שבקש מהנביא שיתפלל עבורו, אמר "חל נא את פני ה' אלוקיך", ופירשו חז"ל שהיתה כוונתו לומר אלוקיך ולא אלוקי, (רש"י שם), הרי לכאורה זכה לראות את האמת ולהכיר בה, ואעפ"כ עדיין במרדו עומד. וזה מובן ע"פ האמור, כיון שהחושך הגדול שבו לא היה רק העדר אור האמת, אלא היה בגדר בריאה של חושך, הרי אף שבעל כרחו נוכח באור האמת, עדיין החושך אצלו כשהיה, ובמרדו עומד ואומר אלוקיך ולא אלוקי.

אך תמיהה זו היא לפי המצב כיום, שעבודה זרה היא ענין של השכל, ופשיטא שכיון שידע אדם שיש בורא לעולם, אין לו כבר מקום לעבוד עבודה זרה, אלא שכ"ז לאחר שהרגו אנשי כנה"ג יצרא דע"ז, אבל לפני כן היה המצב אחר לגמרי. והדברים מבוארים להדיא בגמ' (סנהדרין ק"ב ב), שאמר לו רב אשי למנשה בן חזקיהו שנראה אליו בחלום, "מאחר דחכמיתו כולי האי, מ"ט פלחיתו לע"ז, א"ל אילו הוית התם, הוית נקיט בשפולי גלימא ורהטת אבתראי, (פירש"י, שא"ל שהיה מגביה שפת חלוקו ורץ לשם, מפני שיצר של ע"ז היה שולט, יעו"ש). והנה זו היא קושייתנו, מאחר שחכמיתו כולי האי, כלומר, שבחמתך הכרת האמת, כי אין עוד מלבדו יתברך, וכל הע"ז הבל ושקר, מ"ט קא פלחיתו לע"ז, והשיבו מנשה, שאילו היה ר"א בזמן שיצר ע"ז היה שולט, אף הוא היה עובד ע"ז, ולא עוד אלא שהיה רץ לשם, כלומר היה להוט לעבוד ע"ז. ונראים הדברים, שבזמן שיצר של ע"ז היה שולט, היתה זו תאוה כשאר תאוות, ולא מצד טעות בהכרתם עבדו ע"ז, אלא התאוה לה, כדרך שמתאווים לשאר תאוות, וע"ז לא הועילה חכמתם והכרתם כלום.

ד. דף על הדף מסכת סנהדרין דף קב עמוד א

בגמ': אמר רבי יצחק אין לך כל פורענות ופורענות שבאה לעולם שאין בה אחד מעשרים וארבעה בהכרע ליטרא של עגל הראשון שנאמר וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם.

אם רואה אדם כו' יפשפש במעשיו פשפש ולא מצא יתלה בביטול תורה [ברכות ה' א] והקושיא ידועה, כולי האי ואולי וכי ביטול תורה זוטר היא, אך יש לומר בפשוט ביטול תורה, היינו חטא העגל שעל ידו נשתברו הלוחות והיינו ביטול תורה כמובן, וז"ש פשפש ולא מצא יתלה בביטול תורה היינו בחטא העגל, כמאמר חז"ל (עי' סנהדרין קב א) אין פורענות רח"ל שאין בה מחטא העגל. (דברי ישראל כללי אורייתא אות א')